

Analiza ljubavne poezije A. G. Matoša

Jagodić, Lana

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:627611>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

LANA JAGODIĆ

LJUBAVNA POEZIJA
ANTUNA GUSTAVA MATOŠA

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA KROATOLOGIJU

LANA JAGODIĆ

LJUBAVNA POEZIJA
ANTUNA GUSTAVA MATOŠA

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Domagoj Brozović

Zagreb, 2024.

1. UVOD

Antun Gustav Matoš bio je jedan od najistaknutijih hrvatskih književnika, posebice na području poezije. Obilježio je područje moderne, konkretno prijelaznog razdoblja iz 19. na 20. st. Njegova svestranost kao pjesnika, pripovjedača, esejista i kritičara, kao i njegov utjecaj na razvoj hrvatske književne scene, čine ga ključnom figurom za razumijevanje tog razdoblja. Matoš je svojim djelima otvorio nove puteve u književnom izrazu, istražujući teme poput domoljublja, ljubavi, prolaznosti života i estetskih vrijednosti. Njegova bogata jezična imaginacija i duboka osjetljivost prema društvenim i političkim pitanjima njegove epohe, čine ga relevantnim i danas, više od stoljeća nakon njegove smrti. Od raznih područja na kojima je Matoš djelovao, ovaj rad će se fokusirati na njegovu ljubavnu poeziju.

Dakle, u radu će biti analizirana ljubavna poezija Antuna Gustava Matoša s osobitim obzirom na pripadnost impresionističkoj poetici, na odklon od petrarkizma te na utjecaj Charlesa Baudelairea. Analizirane pjesme obuhvaćaju kanonske naslove, kao što su *Utjeha kose*, *Samotna ljubav*, *Djevojčici mjesto igrčke*, *Živa smrt* itd.

Sadržaj teksta bazirat će se na *Leksikonu Antuna Gustava Matoša* urednika Igora Hofmana i Tomislava Šakića te na drugim radovima povezanim s temom.

2. KNJIŽEVNI OPUS

Antun Gustav Matoš, osim što je bio jedan od najznačajnijih književnika u hrvatskoj povijesti, bio je središnja osoba književnosti hrvatske moderne što dokazuje činjenica da je ista završila njegovom smrću. Njegov opsežni opus uključuje pripovijetke, putopise, eseje, književne kritike, feljtone te pjesme. Prvi značajniji rad Antuna Gustava Matoša bio je pripovijetka *Moć savjesti*, objavljena 1892. godine u časopisu *Vijenac*. U to vrijeme, Matoš je bio pod velikim utjecajem simbolizma i dekadencije, koji su oblikovali njegov književni izraz. Matoš je 1894. godine bio prisiljen napustiti Hrvatsku zbog izbjegavanja vojne službe te ga je to odvelo u Beograd, a kasnije u Pariz. U Parizu je boravio od 1899. do 1904. godine, gdje je upoznao mnoge poznate književnike i intelektualce, što je dodatno obogatilo njegov književni izričaj. Također, Matoš je u Parizu razvio svoj prepoznatljivi stil koji je kombinacija impresionizma, simbolizma i modernističkih elemenata. U tom su razdoblju nastale neke od njegovih najvažnijih pjesama, poput *Notturmo*, *Jesenje večer* i *Utjeha kose*. Također, pisao je eseje i književne kritike koje su bile vrlo utjecajne u hrvatskoj književnosti. Matoš se 1908. godine vratio u Zagreb 1908. godine gdje je nastavio svoje književno stvaralaštvo i postao centralna figura hrvatske književne scene. Od svog povratka u Zagreb, Matoš je, praćen svim

događajima i prepirkama u Hrvatskoj, bio podijeljen između dvije generacije hrvatskih književnika što je također oblikovalo njegov opus. „Do povratka u Zagreb 1908., pišući iz Beograda, Ženeve i Pariza, više se bavio francuskom i srpskom književnošću, ali je nastojao pratiti i hrvatsku književnost te generacijski sukob među hrvatskim književnicima, odnosno tzv. borbu „starih“ i „mladih“. Svojim artizmom, individualizmom, shvaćanjima o slobodi stvaranja i neovisnosti umjetničkoga djela o izvanestetskim obzirima bio je blizak „mladima“, tj. modernist, no ipak je odbacivao izvanknjiževne zahtjeve. U tipološkom shvaćanju književnih termina Matoš je svaku novu književnu generaciju ili pokret tumačio kao reakciju na prethodnu, pa je hrvatsku književnost između ilirizma i moderne sagledavao i kao romantički i kao realističku“ (Hofman i Šakić, 2015, 131).

3. MATOŠEVO PJESNIŠTVO

Matoš se pjesništvom konkretno počeo baviti tijekom života u Beogradu, od 1904. do 1908. godine. Međutim, prve stihove napisao je u ožujku 1889. u spomenar sestri svojih prijatelja, Dragici Tkalčić, koja je tada imala desetak godina. Tom prvom pjesmom je Matoš pokazivao „simpatičnu gestu u svome odnosu prema ženama, gestu romantičnog viteza kojemu je žena uzvišeni ideal. Maštom šesnaestogodišnjaka dao je lijepoj djevojčici s dugim zlatnim pletenicama – za svoje potrebe – novo ime, Dragica de Sades, valjda zato da uspostavi sličnost s Petrarčinom Laurom de Sade“ (Jelčić, 2006, 219). Njegov pjesnički opus uključuje približno 100 pjesama kada se pribroje pjesme objavljene posmrtno. Kada je krenuo u pjesničke vode, Matoš je već bio ostvaren kao pripovjedač i kritičar. „Kasni pjesnički nastup u stručnoj se literaturi obično tumači Matoševom visokom sviješću o vrijednosti literalne tvorevine, odnosno esteticističkim uvjerenjima i artistskom pristupu koje je ustrajno promicao u esejima i kritičkim napisima, a nerijetko i u tematskom sloju pojedinih pjesama“ (Hofman i Šakić, 2015, 224). U Matoševim pjesmama je jasno vidljiv utjecaj pariških suvremenika, Charlesa Baudelairea, parnasovaca¹ i simbolista². Njegove pjesme često istražuju motive ljubavi, nostalgije, smrti, ljepote i prolaznosti, reflektirajući istovremeno duboki patriotski duh. „Premda Matoševe pjesme pripadaju različitim tipovima kratkih vrsta, u rasponu od apsolutnoga komornog lirizma simbolista do feljtonističke satire u stihovima, pa se ne može reći da je stih za autora bio

¹ parnasovci, naziv za pripadnike pjesničkoga pokreta (škole) Parnas (Parnasse) koji se javio u Francuskoj početkom 1860-ih kao reakcija na romantičarsku osjećajnost zagovarajući objektivnost i impersonalnost izraza te je predstavljao sponu prema simbolizmu, koji se javio potkraj 1870-ih (Ravlić, 2006, s.v. parnasovci).

² simbolizam se razvio ponajprije u francuskoj književnosti, a najznačajnijim pretečom i utemeljiteljem simbolizma drži se Ch. Baudelaire. Kao povijesno-stilska odrednica odnosi se ponajprije na posve određenu formu pjesništva, jezik kojega se definira u suprotnosti s jezikom proze (Ravlić, 2007, s.v. simbolizam).

ekskluzivno područje izraza, ipak ne može biti dvojbe o tome da mu antologijska djela pripadaju tipu intimne pjesme impresionističkoga i simbolističkoga kova“ (Žmegač, 1997, 62).

4. LJUBAV U MATOŠEVOJ POEZIJI

Sasvim je jasno kako je najznačajnija i najpopularnija tematika u Matoševoj poeziji bila ljubav. Iako se u Matoševim pjesmama često susrećemo s motivom ljubavi prema ženi, taj spektar je ipak širi te pokriva motive ljubavi prema domovini, pjesništvu, prirodi, majci te brojne druge. „Matoševa poetika ljubavi zasnovana je na renesansnoj idealističkoj predodžbi ljubavi i žene, romantičarskom idealu apsolutne ljubavi te esteticističkom kultu (nedostižne) ljepote, pa otud u njega čest motiv platonističkog sraza između ideje (ljubavi) i njezine konkretizacije u zbilji“ (Hofman, Šakić, 2015, 228). Matoš u svojim ljubavnim pjesmama ponekad ljubav prikazuje kao pozitivnu emociju koja čovjeka ispunjava i čini sretnim te ženu prikazuje kao ideal. Međutim, s obzirom na njegove uzore, nije iznenađujuće što je motiv ljubavi često prikazan kao negativna, isprazna emocija te je „često povezan s motivima samoće, boli i tuge, a time i s motivom ljepote, čime se Matoš približava Charlesu Baudelaireu“ (Hofman, Šakić, 2015, 228). Nerijetko se događa da u pjesmama te negativne aluzije na ljubav eskaliraju do ekstrema, odnosno do povezivanja motiva ljubavi s motivom smrti. Svakako, Matoš nije prvi koji je ostvarivao poveznicu ta dva, naizgled kontrastna motiva. „Povezanost ljubavi i smrti opće je mjesto europske ljubavne lirike od Petrarke do 20. st., ali Matoš poznaje Edgara Allana Poea (kojem je smrt lijepe žene najpoetičnija poetska tema) i Baudelairea, koji nam pokazuje ljepotu i u crvljivom truplu“ (Hofman i Šakić, 2015, 229). Ljubav između muškarca i žene u Matoševim pjesmama je najčešće bila neostvarena i neuzvrćena, a najvišim oblikom odnosa između muškarca i žene je Matoš smatrao flirt, odnosno ljubav bez braka i rađanja. „Flirt je ljubav, ljubav radi ljubavi, ljubav l'art pour l'art³, koja ne svršava onim poznatim svršetkom što ga posvećuje brak. Flirt ne završuje u bračnoj ili u nebračnoj ložnici, jer flirt je tek početak. Flirt je početak one ljubavi koja zna da neće imati svršetka. (...) Flirt je predgovor ljubavi, i u tome predgovoru je obično i konac fabule“ (Matoš, 1976, 304). Taj oblik neostvarene ljubavi je u skladu s Matoševim esteticizmom i artizmom, a u suprotnosti s ljubavlju kao brakom. Matoš je brak zagovarao kao društvenu instituciju, ali nikad je sam nije

³ larpurlartizam (franc. l'art pour l'art: umjetnost radi umjetnosti), estetička teorija koja se javila polovicom XIX. st. suprotstavljajući se do tada prevladavajućem utilitarizmu shvaćanju umjetnosti. Pojam je uveo francuski filozof V. Cousin 1818. zastupajući tezu o samodovoljnosti umjetnosti i njezinoj neovisnosti o društvenom životu, političkim prilikama, znanosti i dr. U Francuskoj je zaživjela u krugu oko pjesnika Th. Gautiera (G. de Nerval, Th. de Banville) i njegovih učenika. Tako je Ch. Baudelaireu ljepota vrhunski ideal oslobođen svega pa i morala. Larpurlartizam je odjeknuo i u drugim književnim sredinama, a osim pjesnika prihvatili su ga i prozni pisci (Kovačec, 2004, s.v. larpurlartizam).

prakticirao. U cjelini Matoševog sveukupnog rodnog svjetonazora, takve suprotnosti se ne isključuju, već zajedno supostoje (Oraić Tolić, 2013, 191-192).

5. CHARLES BAUDELAIRE I NJEGOV UTJECAJ NA MATOŠA

Kao što je već navedeno, jedan od najvećih uzora Matoševog stvaralaštva bio je francuski pjesnik Charles Baudelaire. Iako su stvarali u različitim razdobljima i kulturnim okruženjima, Matoš i Baudelaire su po mnogočemu bili slični te im se stilovi pisanja često podudaraju. Obojica su bili skloni simbolizmu te su često u svoju poeziju unosili mračne teme te teme zahtjevnosti ljudskog života u raznim aspektima, izražene kompleksnim lirskim jezikom zbog čega se i danas ubrajaju među najutjecajnije osobe europske poezije. Charles Baudelaire, koji je stvarao sredinom 19. stoljeća, smatra se pretečom modernističke poezije i ključnom figurom simbolizma. Njegova zbirka *Cvjetovi zla* revolucionizirala je književnost svojim mračnim i estetski izazovnim temama. Baudelaireova poezija istražuje smrt, erotiku i egzistencijalnu tjeskobu, a njegova sposobnost da pronade ljepotu u ružnoći bila je inovativna za njegovo vrijeme. Njegov jezik je bogat i slojevit, s izraženom muzikalošću koja nadilazi tradicionalne poetske forme. Baudelaire je svojom poetikom prešao iz romantizma u simbolizam te je utjecao na brojne pisce. (Hofman i Šakić, 2015, 29). Antun Gustav Matoš, koji je djelovao krajem 19. i početkom 20. stoljeća, bio je pod izravnim utjecajem francuskih simbolista, uključujući Baudelairea. Matoš je poznat po svojoj modernističkoj estetici i simbolizmu, gdje dominiraju sofisticirani stihovi i bogata simbolika. U Matoševom ljubavnoj lirici posebnu pozornost privlači pjesnikova sklonost da u sažetoj stihovnoj formi istražuje izražajne mogućnosti. Tako se očituje njegova genijalnost u mutacijama tipizirane sheme onoga zapadnjačkoga modernističkog što ga je uspostavio Baudelaire, pa su nakon njega uglavnom striktno oponašali sljedbenici (Česko, 2022, 271). Matoš je u svojoj poeziji spajao utjecaje francuske književnosti s hrvatskom narodnom tradicijom, stvarajući sintezu lokalnih i europskih utjecaja. „Predajući se anarhističkoj boemi, neurednom životu i vrevi pariških bulevara i pasaža, Matoš je po uzoru na Baudelairea uveo u hrvatsku književnost figuru dokoličara – promatrača, radoznalog šetača ili *flaneura*, tipično impresionistički proizvod urbane kulture i estetike ulice“ (Nemec, 2008, 639). Usporedimo li stilske i tematske srodnosti Matoša i Baudelairea, uočavamo kako obojica pjesnika koriste bogat, simbolički jezik i istražuju složenost ljudskog iskustva. Baudelaireova sklonost prema mračnim temama i estetskim paradoksima odražava se u Matoševom istraživanju prolaznosti i smrti. Obojica pjesnika imaju izraženu estetsku svijest, gdje ljepota često koegzistira s tjeskobom i melankolijom. Baudelaireov urbanizirani pejzaž Pariza i Matoševa nostalgичna vizija domovine pružaju različite, ali komplementarne slike modernog

svijeta. Dok Baudelaire predstavlja temelj za razumijevanje simbolizma i modernizma, Matoš ga adaptira i transformira u kontekstu hrvatske književnosti. „Matoš je prigrlio patnju forme kao kao vlastiti pjesnički i životni moto: artistskim načelom on, poput Baudelaiera, zaključuje da je oblik nešto nepromjenjivo i apstraktno, međa između dva svijeta, između subjekta i objekta, duše i materije“ (Hofman i Šakić, 2015, 28). Njihova djela, premda ukorijenjena u različitim tradicijama, pružaju dubok uvid u univerzalne teme ljudskog postojanja, čineći ih trajno relevantnim i inspirativnim. Tako, kroz estetski i tematski dijalog, Matoš i Baudelaire ostaju povezani kao pjesnici koji su svojim inovacijama i vizijama oblikovali put modernističke poezije.

6. Odstupanje od Petrarkizma

Petrarkizam, nastao iz poetike Francesca Petrarce, točnije oponašanjem njegova pjesništva, karakteriziraju idealizacija ljubavi i žene, naglašavanje unutarnjih emocija te stroge formalne strukture, često u obliku soneta. „Petrarkisti vlastito ljubavno iskustvo filtriraju kroz Petrarkino, zatvarajući ga u zadanu strukturu organske lirске zbirke, kanconijera, što sadrži temeljni kontrast između slatkogorkih sjećanja na erotske »grješne« nagone i moralističke mudrosti stečene patnjom. Petrarkini oponašatelji pojavili su se u Italiji već potkraj XIV. st., ali je puni zamah taj fenomen doživio u drugoj polovici XV. st.“ (Ravlić, 2006, s.v. petrarkizam). Nasuprot tome, Matoš je svojim stvaralaštvom uveo modernistički duh, donoseći nove tematske i stilske pristupe. Jedan od ključnih elemenata Matoševog odstupanja od petrarkizma je njegov tematski i stilski pristup ljubavi i ženama. Dok petrarkisti teže idealizaciji i uzvišenju ljubavnog objekta, Matoš često pristupa ljubavnim temama s dozom ironije, realizma i melankolije. Njegove pjesme reflektiraju unutarnju borbu, sumnju i prolaznost, čime se udaljavaju od idealizirane slike ljubavi. Njegova poezija sadrži elemente simbolizma i impresionizma, što je suprotno petrarkističkim idealima. Utjecaj modernih književnih pravaca, poput simbolizma i dekadencije, također je vidljiv u Matoševom radu. Ovi pravci donose slobodniji pristup formi, subjektivnost i estetizaciju, što se očituje u Matoševoj upotrebi različitih pjesničkih formi i metričkih struktura. Njegovi stihovi često odišu osjećajem prolaznosti, dekadencije i smrti, što je bliže modernističkom senzibilitetu nego petrarkističkoj idealizaciji. Matoš eksperimentira s jezikom, koristi bogate metafore i neologizme⁴ te gradi složene sintaktičke strukture, što ga čini

⁴ Neologizam ili novotvorenica, novostvorena riječ ili izraz koji nisu općenito prihvaćeni, npr. predočnik (za ekran), ili riječ koja se počne upotrebljavati u novome značenju, npr. mreža (za engl. network). Novotvorenice nastaju kako bi se njima označili novi sadržaji (novi pojmovi, posebno proizvodi, ustanove i sl.), kako bi se osvježila komunikacija, odn. kako bi se učinila zanimljivijom, duhovitijom, originalnijom i sl. Često se susreću i u knjiž. djelima (posebice u pjesništvu, gdje su redovito stilski obilježene, pa time mogu imati i estetski relevantne funkcije) (Kovačec, 2005, s.v. neologizam).

inovativnim i različitim od petrarkističke jasnoće i jednostavnosti. Osobni i društveni kontekst u kojem je Matoš živio također je igrao važnu ulogu u oblikovanju njegovog književnog izraza. Kraj 19. i početak 20. stoljeća bili su razdoblje velikih društvenih, političkih i kulturnih promjena, a Matoševa djela reflektiraju nesigurnost i fragmentaciju tog vremena. Za razliku od petrarkističke poezije, koja se bavi univerzalnim temama, Matoševa djela često obrađuju suvremena društvena i politička pitanja. Odstupanje Antuna Gustava Matoša od petrarkizma označava njegovu pripadnost modernističkom pokretu i težnju prema književnoj inovaciji. Svakako, Matoš nerijetko uključuje Petrarca u svoja djela. Tako, na primjer, pjesmu *19. svibnja 1907.* započinje stihom „Ko Petrarca Loru jutros sam te snio“ kojim doživljaj ljubljene žene opisuje snovitom reminiscencijom na Petrarca (Oraić Tolić, 2013, 218). Matoševo stvaralaštvo obogatilo je hrvatsku književnost slojevitošću i raznolikošću, donoseći prijelaz iz romantičarske u modernu eru. Matoševa poezija i proza reflektiraju kompleksnost i dubinu potrebnu za evoluciju književnog izraza.

7. DJEVOJČICI MJESTO IGRAČKE (Matoš, 1973, 68)

Ljerko, srce moje, ti si lutka mala,
Pa ne slutiš smisla žalosnih soneta,
Kesteni pred kućom duhu tvom su meta,
Još je deset karnevala do tvog bala.

Ti se čudiš, dušo. Smijati si se stala
Ovoj ludoj priči. Tvoja duša sveta
Još ne sniva, kako zbore zrela ljeta.
Gledaš me ko grle. Misliš – to je šala.

Al će doći večer, kad ćeš, ko Elvira,
Don Huanâ sita i lažnih kavalira,
Sjetiti se sjetno nježne ove strofe.

Moje će ti ime šapnut moja muza,

A u modrom oku jecati će suza

Ko za mrtvim clownom iza katastrofe.

Djevojčici mjesto igrčke je sonet objavljen 1907. godine u časopisu *Hrvatska smotra*⁵. Pjesma je posvećena Ljerki, petogodišnjoj kćeri hrvatskog književnika Milana Ogrizovića⁶ kod kojeg je Matoš boravio kao vojni bjegunac. U samom naslovu je vidljiva poanta cijele pjesme, zamjena materijalnog svijeta duhovnim, odnosno poklanjanje pjesme umjesto igrčke te prikazivanje pravih životnih vrijednosti. Pjesma je pisana trohejskim dvanaesticima koji su povezani obgrljenom rimom (*abba*) u katrenima te nepravilnom parnom u tercetima. „Sonet je sadržajno podijeljen na dva suprotstavljena dijela: katreni obuhvaćaju ljupku sadašnjost Ljerkine djetinje dobi, a terceti zlokobnu slutnju budućnosti, projekciju njena djevojaštva“ (Hofman i Šakić, 2015, 62). Kroz cijelu pjesmu se provlače brojne metafore kroz koje lirski subjekt objašnjava Ljerki kako je bezbrižno živjeti kao dijete te jasno izražava svoje emocije. Tako, na primjer, stihom „kesteni pred kućom duhu tvom su meta“ prikazuje kako još nije stupila u svijet odraslih te joj banalne stvari predstavljaju problem. Usporedbama *srce moje, lutka mala, tvoja duša sveta* i slično, Matoš idealizira Ljerku zbog njene čiste, mlade i neokaljane osobnosti. Nakon što je cijela pjesma prožeta emocijama i nježnim tonom, ista završava uznemirujućim slikama koje su iskazane sinestezijom⁷ „jecati će suza“ i usporedbom s mrtvim klaunom s ciljem da Ljerki objasni kako će prekasno shvatiti što joj je pjesmom govorio. Mračni završetak pjesme možemo usporediti s Charlesom Baudelaireom koji, na primjer, pjesmu *Svršetak dana* završava motivom uvijanje crne pomrčine. Prema Hofmanu i Šakiću, „pjesma se može shvatiti kao pokušaj obrazovanja čitateljice u umijeću čitanja vrlo zahtjevne pjesničke forme poput soneta. S druge pak strane, obrazuje li se uspješno čitateljica u čitanju soneta, malo je vjerojatno da će ponoviti Elvirinu pogrešku. U tom je slučaju sonet promašio obrazovnu svrhu iz koje je nastao tako što ju je nadišao“ (Hofman i Šakić, 2015, 64).

⁵ *Hrvatska smotra* - mjesečnik, od 1909. dvomjesečnik, izlazio u Zagrebu 1906–10. pod uredništvom Z. Vukelića (Brozović, 2002, s.v. Hrvatska smotra).

⁶ Milan Ogrizović – hrvatski književnik. Pisao je pjesme, novele, crtice, operna libreta, kazališne i književne kritike, bio je aktivan u kulturnom i političkom životu (pravaški zastupnik u Hrvatskome saboru), a najveći doprinos književnosti hrvatske moderne dao je kao dramatičar (Ravlić, 2006, s.v. Ogrizović, Milan).

⁷ Sinestezija, oblik metafore u kojoj se dojmovi jednog osjetila opisuju izrazima koji upućuju na dojmове drugog osjetila (Ravlić, 2008, s.v. sinestezija).

8. UTJEHA KOSE (Matoš, 1973, 92)

Gledo sam te sinoć. U snu. Tužnu. Mrtvu.

U dvorani kobnoj, u idili cvijeća,

Na visokom odru, u agoniji svijeća,

Gotov da ti predam život kao žrtvu.

Nisam plako. Nisam. Zapanjen sam stao

U dvorani kobnoj, punoj smrti kasne,

Sumnjajući, da su tamne oči jasne,

Odakle mi nekad bolji život sjao.

Sve baš, sve je mrtvo: oči, dah i ruke,

Sve, što očajanjem htjedoh da oživim

U slijepoj stravi i u strasti muke,

U dvorani kobnoj, mislima u sivim.

Samo kosa tvoja još je bila živa,

Pa mi reče: Miruj! U smrti se sniva.

Pjesma *Utjeha kose* objavljena je 1906. godine u časopisu *Savremenik*⁸ i to je prva pjesma koju je Matoš odlučio poslati iz Beograda i tiskati je u Zagrebu (Česko, 2022, 19). To je tipični primjer petrarkističkog soneta sa pravilnim rasporedom rima (*abba cddc, efe, fgg*). Prema nekim razmišljanjima, uzor za pisanje ove pjesme Matošu je bio Edgar Allan Poe, a to je vidljivo po tome što nešto neprivlačno, konkretno u ovom primjeru smrt, postaje glavnim

⁸ *Savremenik*, časopis Društva hrvatskih književnika, izlazio u Zagrebu 1906–23. U časopisu su objavljivali svi istaknuti hrvatski pisci, pri čem je vidljiva modernistička orijentacija. Težište je bilo na tekućoj domaćoj književnoj produkciji (Ravlić, 2007, s.v. *Savremenik*).

motivom. „Pjesma Edgara Allana Poea *Lenora* s *Utjehom kose* dijeli intertekstualne veze (*Gle, na tom tužnom odru i ružnom leži ti draga, Lenora! [...] Život u plavoj kosi je njenoj, nema ga zjena joj ledna.*). Na taj je način naglašeno i ono obilježje književnoga djelovanja koje je u doticajima s nekim tezama simbolizma“ (Hofman i Šakić, 2015, 406). S druge strane, neki smatraju kako je uzor za ovu pjesmu bio Baudelaire. Za razliku od pjesme *Djevojčici mjesto igracke*, u ovom primjeru je sablasni motiv smrti prisutan od samog početka na kojem lirski subjekt svoju voljenu gleda mrtvu. Također, prvim stihom Matoš briše granicu između jave i sna te je jasno kako se u njegovom umu odvija svojevrsna borba. Prva strofa uvodi čitatelja u "dvoranu kobnu", ispunjenu cvijećem i svijećama, gdje je voljena osoba položena na visokom odru. Atmosfera je sumorna, a subjekt izražava spremnost da preda svoj život kao žrtvu, čime se naglašava dubina njegove ljubavi i osjećaja gubitka. Druga strofa dodatno produbljuje osjećaj nevjerice i zbunjenosti. Subjekt sumnja u ono što vidi jer su tamne oči, koje su nekada bile izvor svjetla i sreće, sada mrtve. Sve osim kose voljene osobe je mrtvo, ali kosa ostaje živa i daje neku vrstu utjehe. Kosa postaje simbol trajne povezanosti i nade, sugerirajući da u smrti postoji mir. Simbolika u pjesmi igra ključnu ulogu. „Dvorana kobna“ simbolizira smrt i prolaznost života, dok svijeće i cvijeće pojačavaju atmosferu tuge i prolaznosti. Oči, dah i ruke simboliziraju život i emocionalnu povezanost koja je sada izgubljena. Kosa, jedini živi element, predstavlja trajnu vezu i utjehu, sugerirajući da sjećanje i ljubav nadilaze fizičku smrt. Emocije u pjesmi su složene i kontrastne. Lirski subjekt uspijeva izraziti duboku tugu i očaj zbog gubitka, ali istovremeno pronalazi smirenje i utjehu u sjećanju na voljenu osobu. Postoji sukob između očaja zbog gubitka i utjehe pronađene u sjećanju, što dodatno pojačava emocionalnu dubinu pjesme. Zahtjevno je razaznati ključnu poantu te razumjeti i razviti konkretno znanje o ovom sonetu. „Pjesma „tješi“ tako što ukazuje na to da racionalistička modernistička estetika, simbolizam kao razumljiva modernistička poetika te njihova književnoznanstvena procjena duguju svoje postojanje zazornoj iracionalnosti same jezične retorike koja se analitički ne može posve objasniti ili objašnjenjem isključiti“ (Hofman i Šakić, 2015, 407).

9. *SERENADA* (Matoš, 1973, 49)

Ja te volim, jer si ti fantasta
Ko žuta Luna i stara gitara,
Ko slatka nježnost slavujeve pjesme
Što majsko veče bojom tuge šara.

Ja te volim, jer si ko zvijezda:

Visoko — sama, i suze jer tvoje
Što krišom plačeš ko kajanje truju
I mòrē būdnē, mučne noći moje.

Ja te volim, jer si ljubav Zemlje
Iz koje niknuh, Hrvatice draga:
Ko Bogomajka na Kamenih vratih
Što dušom sija kada preko praga
Gričkog bruji mračni Angelus.

Ja te ljubim! Zašto? Ne znam. — Jer si
Mi drága, dušo, ko nada što vara
Ko sjetne pjesme i sjene što veze —
Ta žuta Luna i gitara stara.

Pjesma *Serenada* objavljena je 1906. godine u časopisu *Savremenik*. Ova pjesma, kroz bogate metafore i simboliku, oslikava kompleksne unutarnje doživljaje lirskog subjekta, naglašavajući romantičnu čežnju i sjetnu ljepotu. Sadržaj ove pjesme je usklađen s naslovom te „opaja očaravajućom ljupkošću liriziranih motiva, u svoj cijelosti prožet trubadurskom patinom neke bajkovito idilične sugestivnosti. U biti, *Serenada* i nije drugo nego metafizički san, u cijelosti protkan pjesnikovom bijelom estetikom. Ako se u ponekim naznakama fakturom i pričini nalik *Utjehi kose*, biva ona tomu Matoševu čudesnomu prvomu pjesničkom modelu njegov svjetlopis, u krajnjim relacijama polariteta crno – bijelo, tama – svjetlost“ (Česko, 2022, 96). Svakako, središnja tema Matoševe *Serenade* jest ljubav. Lirski subjekt izražava duboku emocionalnu povezanost s osobom koju opisuje kao „fantasta“. Ova idealizacija voljene osobe uspoređuje se s motivima „žute Lune“ i „stare gitare“ što evocira osjećaj nostalgije, prolaznosti i romantične tajanstvenosti. Kroz ove simbole, Matoš sugerira da je ljubav neuhvatljiva i eterična, poput zvuka gitare ili svjetlosti mjeseca koja obasjava noć. Voljena osoba je opisana i kao zvijezda, visoka i sama, što ističe njezinu nedostižnost i uzvišenost, ali i naglašava njezinu melankoličnu usamljenost. Nadalje, pjesma je prožeta osjećajem tuge i nostalgije, što se očituje kroz slike slavujeve pjesme koja "bojom tuge šara". Ova metafora dočarava prolaznost lijepih trenutaka i sjetnu ljepotu prirode, naglašavajući kako ljepota često nosi i dozu tuge. Suze voljene osobe, opisane u drugoj strofi, simboliziraju unutarnji nemir i kajanje. One su povezane s "more budne, mučne noći", čime Matoš dodatno pojačava osjećaj tjeskobe. Pjesnik koristi

kontrast kako bi prikazao kompleksnost ljudskih emocija, gdje se ljubav i tuga isprepliću u delikatnoj ravnoteži. Zanimljiv aspekt pjesme je veza između osobne ljubavi i domovine. Matoš spominje "Hrvatice draga", čime povezuje ljubav prema voljenoj osobi s ljubavlju prema rodnoj zemlji. Ova paralela između osobne i kolektivne ljubavi naglašava važnost nacionalnog identiteta i osjećaja pripadnosti. U trećoj strofi, kroz motiv "Bogomajke na Kamenih vratih", Matoš unosi element duhovnosti i svetosti, što dodatno pojačava uzvišenu prirodu ljubavi. Ova simbolika sugerira da ljubav nije samo osobni, već i univerzalni i vječni osjećaj. Kroz inverziju i ponavljanje, Matoš stvara ritmičku harmoniju, dajući pjesmi melodioznost i osjećaj glazbenosti. Ova glazbena kvaliteta dodatno pojačava atmosferu pjesme, stvarajući osjećaj serenade kao oblika glazbenog izražavanja. *Serenada* Antuna Gustava Matoša duboko je emotivna pjesma koja kroz bogate metafore i simboliku istražuje složene emocije ljubavi, nostalgije i identiteta. Pjesnik majstorski prenosi sjetu i ljepotu prolaznosti, naglašavajući važnost ljubavi i njezinu uzvišenost. Matoševa sposobnost da kroz jezik izrazi duboke unutarnje doživljaje čini ovu pjesmu draguljem hrvatske lirike i, prema nekim mišljenjima, najnježnijom pjesmom Matoševe ljubavne lirike (Česko, 2022, 95).

10. JEDNOJ I JEDINOJ (Matoš, 1973, 75)

O ti si sreća, ti si muzika,

Dušom mi tvojom zvoni duša sva,

Ti si moj mir i crna zjenica,

Ti si moj ponos, tužna zvjezdica

Na kapi moje mudre ludosti

Kad dišu pelin tužnih radosti.

O, dođi, priđi, dobra dušice,

Daruj mi tvoje dječje ručice,

Budi mi jastuk brižne majčice,

Budi mi milost mlađe sestrice,

Kad padnem survan, pljuvan, umoran,

Jer svijet je, dušo, cinik sumoran.

O, ti si život, ti si muzika,

Tvojom mi dušom plače duša sva,

Suzo i muzo, slatka arijo,

Trudova mojih Zdrav Marijo!

O, ti si miris drugih cvjetova

I sjena, jeka drugih svjetova.

Pjesma *Jednoj i jedinoj* objavljena je 1907. godine u časopisu *Hrvatska smotra*. Tema pjesme je ljubav i idealizacija voljene osobe. Lirski subjekt izražava svoju duboku emociju prema jednoj posebnoj osobi koju doživljava kao jedinstvenu i nezamjenjivu te to dokazuje brojnim usporedbama, kao što su muzika, sunce, uzdah, Zdrava Marija te brojni drugi. Pjesma je jedan od primjera Matoševog odstupanja od petrarkističkog soneta te je pisana u pet sekstina sastavljenih od deseteraca s parnom rimom (*aabbcc*). Strukturom se postiže uravnoteženost i ritmičnost koja odražava harmoniju ljubavnih osjećaja. U ovoj pjesmi su, kao što je uobičajeno u Matoševim pjesmama, naglašene metafore i simbolika. Simbolika se ovdje često odnosi na prirodne elemente, ljepotu i svjetlost. Kroz rimu i melodioznost, Matoš stvara glazbeni ugođaj, što je sukladno s temom pjesme – muzikom kao simbolom unutarnjeg sklada. U prvoj strofi, lirski subjekt idealizira voljenu osobu kroz niz snažnih metafora: "O, ti si sreća, ti si muzika, / Dušom mi tvojom zvoni duša sva." Ovi stihovi naglašavaju kako voljena žena donosi radost i harmoniju u njegov život, postajući utjelovljenje svega što je lijepo i skladno. Međutim, ljubav je u Matoševoj poeziji često prožeta melankolijom. U drugoj strofi, lirski subjekt doživljava svijet kao mjesto cinične stvarnosti, gdje ljubav i ljepota nailaze na prepreke. Ovaj osjećaj kontrastira s intimnim trenucima utjehe koje traži od voljene osobe: "Budi mi jastuk brižne majčice, / Budi mi milost mlađe sestrice." Lirski subjekt ovdje izražava potrebu za zaštitom i sigurnošću, tražeći utjehu u jednostavnosti i nevinosti ljubavi. Religijske aluzije također igraju značajnu ulogu u pjesmi. Spominjanje "Zdrave Marije" u trećoj strofi pojačava osjećaj uzvišenosti i svetosti ljubavi prema voljenoj osobi, čineći je simbolom spasa i utočišta. Kroz ove stihove, Matoš prenosi osjećaj duboke pobožnosti i predanosti, dok istovremeno evocira

osjećaj prolaznosti i nostalgije. Jezik i stil pjesme obilježeni su bogatim slikama i personifikacijama, što omogućava čitatelju da osjeti intenzivnu emocionalnu dubinu koja prožima stihove. Kroz kontrastne slike sreće i tuge, ljubavi i cinizma, Matoš uspijeva prikazati kompleksnost ljudskih emocija. Matoševa sposobnost da u kratkom formatu izrazi duboke i univerzalne ljudske osjećaje čini ovu pjesmu trajnim izvorom inspiracije i introspekcije. Kroz nju, čitatelj je pozvan da uroni u svijet osjećaja koji nadilaze vrijeme i prostor, otkrivajući ljepotu i bol ljudskog postojanja.

11. SAMOTNA LJUBAV (Matoš, 1973, 61)

Ponoć već je prošla, svjetlo mi se gasi,

Na baršunu crnom leži teška noć;

Čelom mi se truni spomen tvojih vlasi –

Ljubavi daleka, kad ćeš, kad ćeš doć?

Otišla si. Gdje si? Ko da umrla si,

Udaljenost ima smrti tužnu moć,

Srcem srsi, strasti, dušom sumnje, strasi –

Poginut ću noćas i za dragom poć.

– Ljubav nije sreća! – Znaš li kad mi reće? –

– Ljubav, to je rana, i ta rana peće,

– Ljubav boli, boli, kao život boli,

– Teško, teško onom koji jako voli. –

Nisi pravo rekla. Ljubav bol je, plamen,

Ali mūči samo kad sam sâm – ko kamen.

Samotna ljubav je sonet objavljen 1908, godine u časopisu *Hrvatska smotra*. Pjesma obrađuje teme ljubavi, unutarnje boli i gubitka. Matoš nas u pjesmu uvodi s motivom noći koji predstavlja simbol tame, samoće i tuge. Noć koja je "teška" i "leži na baršunu crnom" prenosi osjećaj tjeskobe i beznađa. Svjetlo koje se gasi sugerira kraj nečega lijepog i svijetlog, vjerojatno ljubavne veze. U ovoj slici, crnoća baršuna dodatno pojačava osjećaj gubitka i tuge. Lirski subjekt se prisjeća voljene osobe, ali ta sjećanja su sada samo bolna uspomena, pojačavajući osjećaj udaljenosti i gubitka. Druga strofa nastavlja s temom gubitka i smrti. Ovdje lirski subjekt koristi izraz "ko da umrla si" kako bi dočarao osjećaj konačne i nepovratne udaljenosti. Udaljenost je metaforički povezana sa smrću, naglašavajući kako razdvojenost od voljene osobe izaziva duboku bol koja je gotovo jednaka smrti. Srce je ispunjeno strastima i sumnjama, a lirski subjekt izražava osjećaj neizbježnosti pogibije, emocionalne ili doslovne, zbog tog intenzivnog osjećaja. U prvoj tercini se pjesnik, kroz dijalog sa samim sobom ili kroz sjećanje na riječi voljene osobe, suočava s idejom da ljubav nije sreća, već negativna emocija, konkretno „rana koja peče“. Ovdje Matoš iznosi paradoks ljubavi, odnosno, objašnjava kako ona donosi intenzivnu bol, ali i dalje ima neodoljiv utjecaj na one koji vole. Bol ljubavi se uspoređuje s boli života, naglašavajući koliko je ona integralni dio ljudskog iskustva. Završni stihovi pokazuju neslaganje lirskog subjekta s prethodno izrečenim stavovima. Dok ljubav zaista može biti bolna i teška, pjesnik tvrdi da bol postaje nepodnošljiva samo kada je čovjek sam. Ova završna misao donosi zaključak da ljubav, iako bolna, ima svoju vrijednost i značenje, ali samo kada je dijeljena s nekim. Cijela pjesma odiše dubokim emocionalnim nabojem i promišljanjima o ljubavi, gubitku i samoći. Pjesnik koristi bogat jezik i snažne slike kako bi prenio složene emocije, stvarajući djelo koje ostavlja snažan dojam na čitatelja.

12. ŽIVA SMRT (Matoš, 1973, 70)

Imao sam srce, djetinjasto srce,

Srce koje boli, boli tako jako!

Imao sam srce, bolno, bolno srce,

A kada mi ode, nisam više plako.

Bijah skoro srećan. Ali jedne noći

Moje bolno srce – jadno ptiče malo,

Našlo me u mraku, više glave stalo

I sitnu mi pjesmu sitno cvrkutalo.

-Godinu već dana, svake Božje noći

Služim ko trubadur jednoj dami nagoj,

Usnulu joj dušu čudnim krajem vodim

U ljubavnoj priči i mjesečini blagoj.

Ali sinoć – jao! – gatalica presta,

Pa ko repatica pade mi na grudi:

Ja sam, braćo, sinoć vragu dušu dao,

O, umre mi, umre moje srce, ljudi!

Pjesma *Živa smrt* objavljena je 1907. godine u časopisu *Hrvatska smotra*. Ova pjesma je primjer u kojem Matoš u naslovu koristi paradoks kako bi predočio borbu koja se u njemu odvija. Početni stihovi odmah uspostavljaju temu patnje i emotivne intenzivnosti. Srce je opisano kao "djetinjasto", sugerirajući nevinost ili ranjivost u kontekstu ljubavi. Sljedeći stihovi nastavljaju s prikazom boli srca: "Imao sam srce, bolno, bolno srce, / A kada mi ode, nisam više plako." Ovdje se naglašava emotivna transformacija nakon gubitka voljene osobe. Lirski subjekt izražava kako više ne plače nakon što je voljena osoba otišla, što sugerira na preveliku bol ili čak emocionalnu iscrpljenost. Nadalje, usporedbom s trubadurima pjesnik naglašava svoju predanost ženi pošto su trubaduri bili srednjovjekovni pjesnici koji su svoje ljubavne pjesme posvećivali svojim damama te su ih često idealizirali. U posljednjoj Matoš koristi neočekivani preokret kako bi naglasio shrvanost lirskog subjekta uzrokovanu gubitkom voljene osobe te repatica koja pada na grudi može simbolizirati iznenadni kraj ili neočekivanu tragediju. Kulminacija emotivne tragedije dolazi u posljednjim stihovima: "Ja sam, braćo, sinoć vragu dušu dao, / O, umre mi, umre moje srce, ljudi!" Ovdje je jasno izražen osjećaj gubitka i tuge. Izjava da je dao svoju dušu vragu može se interpretirati kao očajnički čin ili pokušaj zadržavanja ljubavi, koji na kraju dovodi do "smrti" njegovog srca.

13. *MISTIČAN SONET* (Matoš, 1973, 77)

O ponoći, kad crne ruže snijevahu

Uz hihot zvijezda u šedrvana pjenu,

U gradu, kad me svi ismijevahu,

O zlatnoj sjeni snatirih, o dragoj ženi.

O kako čudno njene oči sijevahu

Kroz tajnu noći u slatkoj uspomeni!

A dušom mojom, njenom harfom, pjevahu,

Ja ne znam kakvi zvuci, psalam meni.

I zemlju, oblak, nebo i planete

Ko dragu gledah. Nađoh je ko Boga

U suzi materije sakritoga,

Kroz zagonetku moje čežnje svete,

Ljepota, ljubav, sreća, sni i zànosi

Su Bog, misterij što u ženi zànosi.

Pjesma *Mističan sonet* objavljena je 1908. godine u časopisu *Sutla*. Ovaj, kako iz samog naslova zaključujemo, sonet sadrži klasične karakteristike Matoševe poetike, odnosno simbolizam, introspekciju i težnju za idealima ljepote i ljubavi. Pjesma je strukturirana u dvije strofe, svaka s četiri stiha, pisanih u jambskom metru⁹ i ukrštenoj rimi. Ova formalna pravilnost doprinosi melodičnosti i ritmičnosti pjesme, što je tipično za Matošev stil. Već u prvom stihu

⁹ Jamb, naziv za stopu sastavljenu od jednoga kratkog i jednoga dugog sloga; u hrvatskom pjesništvu posebno zaživio u usmenome pjesništvu, u nesimetričnome osmercu i jednoj varijanti simetričnoga deseterca (Kovačec, 2004, s.v. jamb).

("O ponoći, kad crne ruže snijevahu") Matoš uvodi motive simbolizma. Ponoć simbolizira vrijeme introspekcije, tišine i tajanstvenosti, dok crne ruže predstavljaju rijetkost, ljepotu i misterioznost. Pjesnik dalje koristi motive zvijezda i šedrvana (fontane), gdje zvijezde simboliziraju nebesku ljepotu i vječnost, a šedrvan izvor inspiracije i umjetničkog stvaralaštva. U središtu pjesme je čežnja za idealiziranom ljubavi i ljepotom, predstavljena kroz lik "zlatne sjene" i "drage žene". Ove slike dočaravaju osjećaj nostalgije i neuhvatljive ljepote. Uspomene lirskog subjekta na voljenu osobu odišu magičnom kvalitetom, pojačane metaforama poput "njene oči sijevahu" i "dušom mojom, njenom harfom, pjevahu". Harfa, kao simbol muzikalnosti i umjetničkog izraza, predstavlja pjesnikovu dušu koja rezonira s božanskim zvucima ljubavi i ljepote. U drugoj strofi, Matoš unosi filozofsku dimenziju u pjesmu, poistovjećujući ljubav i ljepotu s božanskim: "I zemlju, oblak, nebo i planete / Ko dragu gledah. Nađoh je ko Boga / U suzi materije sakritoga". Ovi stihovi ističu težnju lirskog subjekta da pronađe božansko u materijalnom svijetu. Ljepota, ljubav i sreća postaju ideali koji se manifestiraju kroz umjetničko stvaralaštvo i emocionalnu dubinu. Što se tiče same mističnosti, ona predstavlja Matoševo uspoređivanje, čak izjednačavanje zemaljskoga i nebeskoga. „*Mističan sonet* mističan je onoliko koliko u stihovima iznosi nedokučivost ljubavi, koliko jezičnim sredstvima ocrtava nemogućnost racionalnog uma da sve spoznajno uhvati. „Suza materije“, osim što otvara mogućnost čitanja plemenite tjelesne tekućine kao fizičke manifestacije poticaja iznutra, može se razumjeti i kao sinegdoha euharistijskoga slavlja u kojem dolazi do misterija transsubstancijacije, nalik preobražaju ljubavi prema ženi u redom navedene osjećaje. Svi su oni dio *misterija* voljene žene; ljubav prema njoj se uzdiže u područje sublimnoga“ (Hofman i Šakić, 2015, 245). Zaključno, cilj soneta je prikazati međuodnos ljubavi prema ženi i nadnaravnoga.

14. POZNATA NEZNANKA (Matoš, 1973, 46)

Za jablanima, punim zimzelena,

U hrvatskom su kraju bijeli dvorovi;

Tu sama snatri plemenita žena,

Kad cvatu lipe i dušu borovi.

Uz pali oltar grčkih uspomena

U njenoj duši plaču sveti horovi,

A mjesec misli, da je zaljubljena,
Jer čezne, kako čeznu viši stvorovi.

Od malijeh je vazda gledam nogu
I klanjam joj se, kao drugi Bogu,
No naslikat je nikad znao ne bih.

Tek slutnjom glasa i slatkog profila
Ja primih od nje labudova krila,
Što nose pean, zvijezdo Venus, k tebi!

Poznata neznanka je sonet objavljen 1909. godine u časopisu *Hrvatska smotra*. Temom ove pjesme mogu se smatrati ljubav, nostalgija i melankolija, što se može pretpostaviti već iz samog naslova, izraženog paradoksom koji nam daje do znanja kako mu njegova voljena, iako poznata, ostaje stranac. Kroz strukturu soneta, Matoš izražava neostvarenu ljubav i divljenje prema ženi koja je istovremeno bliska i nedostižna. Koristeći simboliku prirode, svjetlosti i religije, Matoš stvara slojevit i emotivnu lirsku sliku koja ostavlja trajni utisak na čitatelja. U prvoj strofi lirski subjekt svoje emocije i svoju nostalgiju izražava opisima prirode te to produbljuje. Druga strofa naglašava čežnju i nedostajanje prisjećanjem na prošle trenutke s voljenom. U prvoj tercini lirski subjekt izražava svoje divljenje prema ženi od malih nogu, klanjajući joj se kao Bogu. Ova usporedba naglašava pobožnost i poštovanje prema njoj. Unatoč svojoj ljubavi i divljenju, lirski subjekt priznaje da je nikad ne bi mogao naslikati, sugerirajući da je njena ljepota izvan dosega običnih umjetničkih izraza. Završna tercina zaključuje pjesmu s motivom slutnje glasa i slatkog profila žene. Lirski subjekt metaforički prima "labudova krila" od nje, što ga nosi prema peanu¹⁰, pobjedničkoj pjesmi, i zvijezdi Veneri, boginji ljubavi. Ova slika sugerira uzvišenost ljubavi i inspiraciju koju lirski subjekt dobiva od nje, usmjeravajući je prema božanskom. Stilska obilježja Matoševe poezije u *Poznatoj neznanki* uključuju bogatstvo jezika,

¹⁰ Pean, vrsta grčke korske pjesme, himne. U početku se pjevala Apolonu (kao bogu ozdravitelju), a poslije i drugim bogovima i slavnim ljudima. Pean se pjevao kao pohvala, molitva ili zahvala, prije, tijekom i nakon bitke, prigodom sklapanja mira, za vrijeme gozbi i nakon prinošenja žrtve (Ravlić, 2006, s.v. pean).

slikovitost i zvučnost stihova. Kroz metafore i simbole, Matoš izražava složenost svojih emocija, dok aliteracija i asonanca stvaraju zvučne efekte i ritam koji dodatno pojačavaju emocionalni dojam pjesme. Imaginarni pejzaži koje Matoš stvara odražavaju njegova unutarnja stanja, čineći prirodu refleksijom njegovih osjećaja.

15. U VRTU (Matoš, 1973, 66)

U mraku žubor, vrelo - slušaj, dušo:

To izvor mog života romori;

Kroz šiprag hihot, vile - miruj, dušo:

To moja sreća tebi govori;

U grmu prvi slavulj - čuti, dušo;

To moje srce tebi biljiše;

U ljesi prvo cvijeće - diši, dušo:

To moja duša tobom izdiše;

Tišinom struje, sjene - dršći, dušo:

To mjesec - zanos - k nama silazi;

Kroz zvijezde čežnje, slutnje - umri, dušo:

To smrt i ljubav k nama prilazi.

Pjesma *U vrtu* objavljena je 1908. godine. Ona je još jedan od primjera Matoševog odstupanja od petrarkizma, a to je vidljivo u samoj formi pjesme koja je napisana u tri katrena vezanih unakrsnom rimom. Ova pjesma koristi elemente prirode da bi prenijela teme ljubavi, sreće, čežnje i prolaznosti života, stvarajući tako intimnu i emotivnu atmosferu. Osim toga, u ovoj pjesmi je mistika ljubavi više poetska hiperbola nego ozbiljno svjetonazorsko izobličjenje. Prva strofa uvodi nas u svijet ljubavi kroz zvukove prirode. Žubor vode u mraku simbolizira izvor života i ljubavi. Voda, kao univerzalni simbol života, ovdje predstavlja osjećaj lirskog

subjekta prema voljenoj osobi. S druge strane, hihot vila u šipražju simbolizira radost i sreću. Lirski subjekt ovim stihovima poziva voljenu osobu da osluškuje te prirodne zvuke, jer kroz njih može čuti njegovu sreću. Cilj početka ove pjesme je prikazivanje prirode kao ogledala ljudskih emocija. U drugoj strofi, vidljiv je okret simbolima proljeća i buđenja. Prvi slavuj koji pjeva iz grma predstavlja srce lirskog subjekta koje pjeva ljubavnu pjesmu voljenoj osobi. Slavuj je tradicionalni simbol ljubavi i poezije, a njegov pjev označava početak ljubavne priče. Lirski subjekt poziva voljenu osobu da udahne miris cvijeća, čime izražava da njegova duša diše za nju te pokušava naglasiti povezanost između prirode i njegovog unutarnjeg svijeta. Nadalje, treća strofa donosi dozu introspekcije i refleksije¹¹ o prolaznosti života. Tišina i sjene koje se kreću predstavljaju intimne trenutke i duboke osjećaje. Mjesec, kao simbol romantike, donosi zanos i strast među ljubavnicima. Kroz zvijezde čežnje i slutnje, lirski subjekt poziva na metaforično umiranje, što predstavlja potpunu predanost ljubavi. U ovoj pjesmi, dakle, Matoš povezuje ljubav i smrt. „Smrt kao naličje ljubavi opće je mjesto europske ljubavne lirike od Petrarke do 20. stoljeća, ali Matoš poznaje i jedan noviji, crno-romantični oblik teme Eros – Tanatos, koji bismo mogli označiti natuknicom „ljubav na odru“, a odrediti kao izražavanje manje ili više suspregnutih erotskih osjećaja prema mrtvom tijelu voljenoga bića“ (Kravar, 1996, 22).

16. 1909. (Matoš, 1973, 47)

Na vješalima. Suha kao prut.

Na uzničkom zidu. Zidu srama.

Pod njome crna zločinačka jama,

Ubijstva mjesto, tamno kao blud.

Ja vidjeh negdje ladanjski taj skut,

Jer takvo lice ima moja mama,

¹¹ Refleksija, uspoređujuće, provjeravajuće naknadno promišljanje izravno zamijećenoga osjetilnoga sadržaja. U užem smislu refleksija je povratak duha samomu sebi nakon čina spoznaje, čime se omogućuje prihvaćanje spoznatoga, i to tako što spoznavajuće i spoznato stoje u odnosu međusobnoga impliciranja: dok u prvom činu zamjedbe, koji je izravno osjetilno zamjećivanje, spoznavajući duh izlazi van iz sebe, u drugom činu spoznaje, refleksiji, duh se vraća natrag samomu sebi skupa s pohranjenim osjetilnim materijalom koji u obliku predodžbe postaje »predmetom« mišljenja i onim što suuvjetuje mišljenje kao takvo (Ravlić, 2007, s.v. refleksija).

A slične oči neka krasna dama:

Na lijepo mjesto zaveo me put!

I mjesto nje u kobnu rupu skočih

I krvavim si njenim znojem smočih

Moj drski obraz kao suzama.

Jer Hrvatsku mi moju objesiše,

Ko lopova, dok njeno ime briše,

Za volju ne znam kome, žbir u uzama!

Pjesma *1909.* objavljena je iste godine povodom stote godišnjice rođenja Ljudevita Gaja. Iako ovaj Matošev sonet nije primjer izražavanja ljubavi prema ženi, izražava ju prema domovini te iznosi nezadovoljstvo i bol zbog patnje koju prolazi njegova zemlja. „Povod ovoj pjesmi bio je slučajan, a njezin nastanak brz. Sama, pak, pjesma ne ostavlja dojam improvizacije. Napisana je u sonetnoj formi, koja iziskuje mnogo stihotvorilačke vještine, a uključuje i brigu oko kompozicije“ (Kravar, Oraić Tolić, 1996, 43). Prva strofa soneta postavlja mračan i sumoran ton. Slike vješala i uzničkog zida evociraju osjećaje nepravde i poniženja. Suhoća pruta naglašava krhkost i nemoć, dok crna zločinačka jama simbolizira tamu i očaj. Ubijstvo i tamnoća bluda dodatno pojačavaju osjećaj moralne pokvarenosti i beznađa. Ovi snažni vizualni motivi čitatelju odmah prenose težinu situacije i dubinu pjesnikove boli. U drugoj strofi dolazi do kontrasta u odnosu na prvu, gdje pjesnik čitatelju iznosi sjećanja na bolja vremena. Ladanjski skut, lice majke i oči krasne dame predstavljaju ljepotu i nevinost prošlosti. Ove slike donose osjećaj nostalgije i gubitka, sugerirajući da su ljepota i mir zamijenjeni patnjom. Ovaj kontrast između prošlosti i sadašnjosti naglašava tragediju gubitka i uništenja nečega što je nekad bilo predivno i nevino. Treća strofa donosi klasični Matošev preokret, gdje lirski subjekt preuzima na sebe patnju svoje domovine. Skočivši u "kobnu rupu" i smočivši se "krvavim znojem", Matoš izražava čin samopožrtvovanja i identifikacije s bolom i stradanjem naroda. Ovaj čin ilustrira duboku povezanost lirskog subjekta s njegovom domovinom i

spremnost da podnese iste patnje kao i ona. Završna strofa otkriva pravi predmet tuge lirskog pjesnika - Hrvatsku. Prikazana kao žrtva koja je obješena poput lopova, jasno se izražava politička kritika. Lirski subjekt osuđuje nepoznate sile koje nanose nepravdu Hrvatskoj, izražavajući očaj i bespomoćnost pred silama koje su izvan njegove kontrole. Ovi stihovi kristaliziraju bol zbog gubitka nacionalnog identiteta i nepravde koju njegova domovina trpi. Zaključno, pjesma *1909*. Antuna Gustava Matoša snažno je izražavanje ljubavi, tuge, nepravde i patnje kroz bogat jezik i snažne slike. Kroz kontrast između ljepote prošlosti i mračne sadašnjosti, lirski subjekt izražava duboki osjećaj gubitka i bespomoćnosti, dok istovremeno kritizira političke sile koje su nanijele nepravdu njegovoj domovini. „Pjesma o obješenoj Hrvatskoj visokim stupnjem svoje literarnosti dokazuje da je Matoš u svakoj stvaralačkoj prigodi, koliko god ona bila slučajna, raspolagao velikom zalihom dobro uvježbanih književnih rutina i tehnika koje je mogao logično i umjetnički zrelo povezati i prilagoditi nepredviđenim izazovima“ (Kravar, Oraić Tolić, 1996, 44).

17. ZAKLJUČAK

Nakon svega navedenog, zaključujemo kako je Antun Gustav Matoš neosporno jedna od najznačajnijih figura u hrvatskoj književnosti, a njegov doprinos književnosti prelazi granice vremena i utjecaja, ostavljajući dubok trag na generacije koje su slijedile. Njegovo djelo ne samo da odražava kompleksnu prirodu modernističkih tendencija, nego i pruža uvid u duboke promjene koje su se događale u hrvatskom društvu i književnosti krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Njegov književni opus sadržava brojna područja književnosti, a ovaj rad je bio fokusiran na njegovo ljubavno pjesništvo. Poezija Antuna Gustava Matoša razvijala se na raznim utjecajima, na primjer, parnasovskim, impresionističkim, ali svakako ponajviše na poeziji Charlesa Baudelairea. Kroz detaljnu analizu Matoševlje ljubavne poezije, ovim radom prikazano je kako je Matoš uspio spojiti intimne emocije s univerzalnim temama, istražujući ne samo ljubav između muškarca i žene, nego i ljubav prema domovini i prirodi. Njegova poezija oslikava ljubav kao složen i često kontradiktoran fenomen, gdje se sreća često isprepliće s tugom i smrću. Ovakva dubina izraza pokazuje Matoševu sposobnost da kombinira esteticizam s emocionalnom iskrenošću, pružajući čitateljima iskustvo koje je istovremeno intelektualno i emotivno bogato. Posebno značajan aspekt Matoševlje poezije je njegov odnos prema utjecajima i tradicijama koje su ga oblikovale. Dok je Charles Baudelaire bio jedan od najvažnijih uzora Matošu, njegov utjecaj nije bio tek puko oponašanje, već inspiracija za razvoj vlastitog poetskog izraza koji je kombinirao elemente simbolizma i impresionizma. Matoš je uspio transformirati Baudelaireove mračne teme u kontekstu hrvatske književnosti, zadržavajući

pritom estetski i tematski dijalog sa svojim francuskim prethodnikom. U kontrastu s tradicionalnim petrarkizmom, Matoš je uveo modernistički duh u svoju poeziju, udaljavajući se od idealizacije ljubavi i žene. Umjesto toga, Matoševa poezija istražuje unutarnju borbu, sumnju i prolaznost, čime se udaljava od petrarkističke slike ljubavi kao nečeg savršenog i nedostižnog. Ovaj otklon omogućio je Matošu da stvori bogat i slojevit izraz koji odražava promjene u društvenom i umjetničkom krajoliku njegovog vremena. Matoš je, kroz svoju poeziju, uspješno sintetizirao lokalne i europske utjecaje, stvarajući jedinstven književni izraz koji je obogatio hrvatsku književnost i postavio temelje za buduće generacije. Njegova sposobnost da spoji tradicionalne elemente hrvatske narodne pjesničke baštine s inovativnim pristupima simbolizma i modernizma, čini ga izuzetno relevantnim pjesnikom, od njegovog vremena pa sve do danas.

Cilj ovog rada bio je prikazati Matoševu pjesništvo, a isto je postignuto obradom znanstvenih radova te analizom pojedinih pjesama, među kojima se nalaze kanonski naslovi poput *Utjeha kose*, *Samotna ljubav*, *Djevojčici mjesto igračke*, *Živa smrt*, *Mističan sonet* i slični.

Svakako možemo zaključiti kako je Antun Gustav Matoš ostavio neizbrisiv trag u daljnjem razvoju hrvatske književnosti te da njegova ljubavna poezija ostaje trajno relevantna, pružajući neiscrpu inspiraciju i intelektualni izazov. Osim što je bio uzor brojnim pjesnicima nakon njega, i danas se nerijetko slušaju recitacije i citiranja njegovih pjesama. Kroz svoje stihove, Matoš istražuje teme ljudske egzistencije, estetske vrijednosti i emocionalne dubine, čime se svrstava među najvažnije pjesnike hrvatske i europske književnosti. Njegova djela nastavljaju prodirati do čitatelja. Zaključno, Antun Gustav Matoš je ostavio neizbrisiv trag na hrvatskoj književnoj sceni, a njegova ljubavna poezija predstavlja značajan doprinos koji će i dalje biti predmet proučavanja i divljenja. Njegova vizija ljubavi, kao složene i često proturječne sile, ostaje relevantna i inspirativna, te osigurava da Matoševu ime i djelo i dalje žive u kulturnom i književnom nasljeđu Hrvatske.

18. LITERATURA

Brozović, Dalibor (ur.) (2002). *Hrvatska enciklopedija: 4: Fr-Ht*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

Česko, Antun (2022). *Matoš utemeljuje svoju hrvatsku modernu*. Zagreb: Matica hrvatska.

Hofman, Igor; Šakić, Tomislav (2015). *Leksikon Antuna Gustava Matoša*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

Jelčić, Dubravko (2006). *Antun Gustav Matoš*. Zagreb: Naklada Slap.

Kovačec, August (ur.) (2004). *Hrvatska enciklopedija: 6: Kn-Mak*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

Kovačec, August (ur.) (2005). *Hrvatska enciklopedija: 7: Mal-Nj*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

Kravar, Zoran; Oraić Tolić, Dubravka (1996). *Lirika i proza Antuna Gustava Matoša*. Zagreb: Školska knjiga.

Matoš, Antun Gustav (1967). *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knj. 64/I. Zagreb: Matica hrvatska, Zora.

Matoš, Antun Gustav (1973). U: Dragutin Tadijanović (ur.), *Sabrana djela Antuna Gustava Matoša*, sv. III. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Liber i Mladost.

Nemec, Krešimir (2008). *Figura flaneura kod A.G.Matoša*. Zagreb: FF Press.

Oraić Tolić, Dubravka (2013). *Čitanja Matoša*. Zagreb: Naklada Ljevak.

Ravlić, Slaven (ur.) (2006). *Hrvatska enciklopedija: 8: O-Pre*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

Ravlić, Slaven (ur.) (2007). *Hrvatska enciklopedija: 9: Pri-Sk*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

Žmegač, Viktor (1997). *Duh impresionizma i secesije*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti.